ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ
Մ Ա Ս Ի Ս Լ Ր Ա Գ Ր Ո Յ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ 24 ՕԳՈՍՏՈՍ 1870

ԳԻՆ 20 ՓԱՐԱ

ԼՈՆՏՈՆԴՈՒՊՈԼԻՍ 24 ՕԳՈՍՏՈՍ

Պերլին 2 սեպտեմբեր իրիկուն.

Պաշտօնական՝ ՄինտօլՀէյմ՝, 2 սեպտեմբեր կէս օրէն մէկ ժամ առաջ։

Սէտրասպուրկի մէջ դպուած թշնամին այս առտու ժամը 4ին սաստիկ բայց ոչ այնչափ ջնասակար կրակ մը ընել սկսաւ իր բոլոր ճակատէն. մեր թնդանօթաձիգներուն կորուստը յայտնի չէ, բայց մեծ ըլլալու չէ։

Մինդամայն թշնամին քաղաքէն դուրս յարձակում մ՚ըրաւ Վաքէնի կողմէն եւ երկաթուղիի կայարանը վրայ։ Բայց մեր Պէնծ դնդապետը Պատէնի ռմբաձիգներուն երկրորդ դունդին մէկ վաշտովը թշնամին կայարանէն բերդը քշեց։

Այս գունդէն 50ի չափ մարդ սպաննուեցան ու վիրաւորեցան։ Վաքէնի դէմ յարձակումն ալ 30ը գունդին ձեռօք ետ քշուեցաւ. մէկ պաշտօնական մ՚եւ չորս որսորդ գնդի բռնուեցան։

Խրամին երկրորդ գիծը դրեթէ լմնցած է։

Լոնտրա 2 սեպտեմբեր.

Ապերտորին կոմսն երէկ դիպուածով խզմուեցաւ։

Պերլին 3 սեպտեմբեր առաւօտ.

Պաշտօնական՝ թագաւորն առ թագուհին։

« Սէտանի առջեւ 2 սեպտ. իրիկուն

« Անձնատուր ըլլալու պայմանագրութիւնը, որով թշնամւոյն (գաղղիացւոց) բոլոր բանակը պատերազմական գերի կ՚ելլայ, հիմա կնքուեցաւ Վիմբֆէն զօրապետին հետ, որ Մաք—Մահոն վիրաւորուած ըլլալուն պատճառաւ՝ անոր տեղը բանակին հրամանատարութիւն կընէ։

« Կայսրն ինձի անձնատուր եղաւ՝ միմիայն իր անձին համար, վասն զի հրամանատարութիւնն իր վրայ չէ. եւ ամէն բան փարիզի խնամակալութեան կը թողու։ Իր բնակելիք տեղը՝ իրեն հետ հիմա ընելիք սեպակցութիւնէս ետեւ պիտի որոշեմ։

« Ինչ փոփոխութիւն Աստուածային նախախնամութեան ձեռօք։ »

ԿԻՇՕՄ »

Փարիզ 3 սեպտ. կէս օրէն երկու ժամ ետքը.

Օրէնսդրական ժողովին մէջ Բալիքաօ կոմսն ըսաւ.—Մեր դէպքերը վրայ եկան. առնուած լուրերը պաշտօնական չեն, բայց ստոյգ պէտք է ըլլան. այն լուրերէն կը հասկցուի որ Պազէն՝ Մէցէն դուրս խիստ զօրաւոր յարձակում մ՚ընելով՝ ինն ժամ թշնամւոյն հետ կռուեր է։ Գաղղիացիք վերջին ծայր քաջութեամբ կռուեր են, բայց վերջը Մէց քաշուելու ստիպուեր են, որով փախաքշուած միացումը չկրցաւ կատարուիլ. սակայն Պազէն նորէն դուրս յարձակում մ՚ըրեր է։

Միւս կողմանէ Մաք—Մահոն Մէզիէրի եւ Սէտանի մէջ տեղը ճակատամարտ մը տուեր է, որ մերթ յաջող եւ մերթ ձախող դացեր է. առաջ մերինները Բրուսիացւոց յաղթելով Մէօզ գետը թափեր են զանոնք. յետոյ շատ աւելի զօրութիւն վրայնին գալով, ետ քաշուեր են։ Կռուին արդիւնքն այս եղած է, որ մեր զօրաց ներկայ դիրքը չթողուր որ մինչեւ ժամանակ մը Պազէն եւ Մաք—Մահոն իրարու հետ միանան։ Վիճակը ծանր է, պէտք չէ ծածկել. ուստի պրուսիացիք մեր բոլոր զօրութիւնները կանչել. նախ ազգային եւ շարժուն պահապան զինուորները կազմեցինք, որոց թիւը 200,000 մարդու կը հասնի, եւ փարիզ կանչուելով՝ մայրաքաղաքը կրնան ապահովցնել։ Մեր բոլոր ճիգը պիտի թափենք այս գործին մէջ, եւ չպիտի դադրինք մինչեւ որ Բրուսիացւոց ազգը ամբողջապէս չհալածենք մեր հողէն։

Նոյն թուականն իրիկուն.

Օրէնսդիր ժողովին մէջ Պ. ժիւլ Ֆաւր ըսաւ. « Մենք ամենքս ալ համամիտ ենք մինչեւ ցմահ հայրենիքը պաշտպանելու » (ծափահարութիւնք)։ Յետոյ աւելցուց՝ « Եթէ կուզենք մեր կրած ազգային ձախորդութիւնը դարմանել, աշխատութիւնները պէտք է դադրեցնել։ » Ասիկայ հետեւցընելով՝ կայսերական իշխանութիւնը պարսաւեց եւ առաջարկեց որ իշխանութիւնը բոլորովին Թրոշիւի եւ Բալիքաօի ձեռքը տրուի։ Ժողովը բողոքեց այս առաջարկութեան դէմ, եւ խնդիրը դոցուեցաւ։ Յետոյ իրրեւ ստիպողական ընդունուեցաւ կառավարութեան ներկայացուցած առաջարկութիւնը, որ 20էն 35 տարեկան եղող բոլոր գաղղիացիները, ամուսնացեալ կամ՝ ոչ՝ ի զէն կը կոչէ, նոյնպէս մինչեւ 60 տարու եղող բոլոր հին զինուորներն ու պաշտօնականները։

Ներակուտի ժողովին մէջ ալ Պարոն Տավիա՝ Բալիքաօ կոմսին տուած տեղեկութիւնները տուաւ եւ աւելցուց. « Մեր ձեռքը մնացած միջոցները բաւական հզօր ըլլալով, կրնանք՝ ազգու ջանքով եւ ազգին պարծակցութեամբ վերջին խօսքը մենք ըսել կը յուսանք որ Աստուծոյ օգնութեամբ թշնամին կը վանենք։ »

Հասարակային շինութեանց՝ պաշտօնեայն ալ յետոյ ըսաւ թէ փարիզ պատրաստ եւ կարող է թշնամւոյն ամէն ջանքը դիմանալու։ « Փարիզը պիտի պաշտպանենք ամրութիւններուն վրայ, փողոցներուն մէջ, եւ եթէ պէտք ըլլայ, ինքզինքիս անոր փլատակներուն ներքեւ պիտի թաղենք։ » (Ծափահարութիւնք)։

Վիէննա 3 սեպտեմբեր.

Երեսփոխանաց ժողովին բացումը ետ ձգուեցաւ մինչեւ հոկտեմբեր 15։

Փարիզ 4 սեպտեմբեր.

Պաշտօնական՝ Յայտարարութիւն Պաշտօնէից խորհրդին։

« Գաղղիացի՛ք

« Մեծ դժբաղդութիւն մը կը հարուածէ հայրենիքը։ Մաք—Մահոնի բանակը երեք հարիւր հազար թշնամեաց դէմ երեք օր դիւցազնաբար պատերազմելէ ետեւ՝ քառասուն հազար հոգի գերի ինկան։ Վիմբֆէն զօրապետը, որ Մաք—Մահոն մարաջախտին տեղ բանակին հրամանատարութիւնը վրան առած էր, որովհետեւ Մաք—Մահոն ծանր կերպով վիրաւորուած էր, անձնատուութեան դաշնագիրը կնքեց։ Այս անդութ ձախորդութիւնը չվախցուցեր մեր քաջասրտութիւնը. փարիզ այսօր պաշտպանութեան վիճակի մէջ է։ Գաղղիոյ զինուորական զօրութիւնները կը կազմուին. քիչ օրէն նոր բանակ մը պիտի դանուի փարիզի պատերուն տակ. ուրիշ մ՚ալ կը կազմուի Լուարա գետին եզերքը։ Ձեր հայրենասիրութիւնը, ձեր միութիւնն ու քաջութիւնը պիտի փրկէ Գաղղիան։ Կայսրը գերի բռնուեցաւ պատերազմին մէջ։ Կառավարութիւնը հասարակային իշխանութեանց հետ համաձայնութեամբ այս ծանր անցքերուն պահանջած ամէն միջոցները ձեռք կառնուի։

Սուրբ Պետերբուրգ 2 սեպտեմբեր

Նոյն թուական, կէս գիշերը 3 ժամ 35 րոպէ անցած.

Օրէնսդիր ժողովոյ մէջ կէս գիշերէն 1 ժամ ետքը Բալիքաօ կոմսն իմացուց թէ մեր զօրաբանակներէն մէկը Սէտանի մէջ քշուեցաւ, երկրորդ զօրաբանակ մ՚անձնատուր եղաւ, եւ կայսրն ալ գերի ինկաւ։ « Այս լուրերուն առջեւ, ըսաւ պաշտօնեայն, անհրաժեշտ է մեզ վիճաբանութիւն բանալ այս դէպքին հնարաւոր հետեւութիւններուն վրայ, եւ պաշտօնեայք դեռ չկրնալով խորհուրդ ընել, կը խնդրեմ որ վիճաբանութիւնը վաղուան թողուի։ »

Պ. ժիւլ Ֆաւր առաջարկութիւն մը ներկայացուց յայտնելով որ կայսրն եւ իր ազգատոհմն ինկած են այն ամէն իրաւունքներէն որ սահմանադրութիւնը տուած է։ Եւ առաջարկեց որ օրէնսդրական յանձնաժողով մը կազմուի կառավարական իշխանութեամբ, եւ պաշտօն ունենայ թշնամին Գաղղիոյ հողէն վռնտելու։ Թրոշիւ ալ փարիզի ընդհանուր կառավարիչ մնայ։ Այս առաջարկութիւնը խոր լռութեամբ ընդունուեցաւ. եւ ժողովը որոշեց որ այսօր՝ կիրակի՝ կէս օրէն նորէն գումարուի։

Փարիզ 4 սեպտեմբեր կէս օրը երեք ժամ՝ 55 րոպէ անցած.

Ժողովուրդը Օրէնսդիր ժողովին բեմերը, եաքն ալ ատեանը լցուելով, անձնական կառավարութեան իշնալն ու հասարակապետութեան հրատարակումը պահանջեց։ Երեսփոխաններէն շատերը մեկնեցան ժողովէն։ Պ. Կամպէթթա եւ ուրիշներ խնդրեցին ժողովրդէն որ ժողովին խորհրդակցութեանց ազատութիւնը յարգեն, եւ լռութեամբ մնիկ ընեն, բայց ջանքերնին անօգուտ եղաւ։ Յուզմունքն աննկարագրելի է։ Դուրսը մեծ եռանդով կեցցէ հասարակապետութիւն կը պոռան ժողովուրդը, ազգային պահապան զինուորներն ու զօրականները եւ կ՚ելբայրակցին իրարու հետ։ Կամպէթթա եւ ուրիշ ձախակողմեան երեսփոխաններ Նաբոլէոնեան կառավարութեան անկումը կը հրատարակեն, եւ կըսուի թէ ձախակողմեան պատգամաւորութիւն մը ժողովուրդին հետ Քաղաքապետական պալատն երթալով առժամանակեայ կառավարութիւն մը կազմեր են հետեւեալ անձերէ։ Թրոշիւ, Կամպէթթա, Սիմոն, Բէլթան, ժիւլ Ֆաւր, ժիւլ Ֆէրի, Բէրաթրի, Բրէմիէ, Բիքաւ, Կրէմիւ։

Նոյն թուական, կէս գիշերէն մէկ ժամ առաջ.

Անթիւ բազմութիւն լցուած է քաղաքապետի պալատին հրապարակը եւ շրջակայ փողոցներուն մէջ, եւ միաձայն հասարակապետութիւն կը հրատարակեն։ Կը հաստատեն թէ առժամանակեայ կառավարութիւնը կազմուեր է։ Բնաւ անկարգութիւն մ՚եղած չէ։